

Andorra, nou estat pirinenc

Autor: Joan Cassola Coenders

Data de publicació: 16-09-2025

En Joan Cassola ens exposa un parell d'aspectes molt importants de la història d'Andorra, en tant que estat pirinenc, perquè siguem més conscients del significat de la seva existència.

Si parlem –com fem, el millor que sabem– dels perseguits del Nou Testament, hem de parlar d'Andorra necessàriament, és clar. Car el seu naixement nacional és coetani a la primera creuada franco-catòlica, que provocarà les cruels deformacions en l'embrió de la futura Europa que tots coneixem, i que, com a membre del comtat –dit herètic– de Foix-Castellbò, marcaran el seu caràcter futur indirectament o directa.

El primer Pariatge, del 1278, ens evidencia ja una identitat. Aquest escrit administratiu, inspirat en el que regia a les valls de Castellbò, és redactat pel notari i jurista Pèire Autié de Tarascó (figura important i activa de l'església pirinenca), per encàrrec del comte Roger Bernat III de Foix-Castellbò, que, a l'hora de morir, fou consolat pel mateix Autié. Recordem que els ancestres de Roger Bernat (Arnau i Ermessenda) van ser cremats. El Sabartés –el país del notari, o sigui la vall que baixa des del coll de Pimorèn cap al nord–, va ser un reducte de la religió pirinenca fins al final dels finals. En aquest acord escrit entre els homes d'Andorra i el comte, establert l'anterior any 1275 per voluntat dels andorrans, probablement a Tarascó, i signat a Aix el 1278 amb la presència de 56 representants de les valls d'Andorra, eren cedits al comte, els drets relatius a l'administració de la justícia a les valls d'Andorra. Però hi havia la condició, inspirada segurament pel mateix notari, de la renúncia al dret de cugucia. I això és importantíssim. I podria ser una altra idea, anecdòtica, però digna d'esment, del catarisme granític d'En Pèire Autié –i d'Andorra, com en podria ser un indici l'abundància en l'estat pirinenc de cognoms com Bonet, Bonell, Calbò (de «casa-del-bo»), senyals de bons cristians?–.

Doncs bé: aquesta cugucia –en principi un “impost de banyes”, una multa per adulteri consentit– era aprofitada en mal ús pels capellans, que acordaven, amb algun vell complaent, un contracte de casament amb la seva amant, fent-se càrrec del pagament de la cugucia al senyor. Amb la dita clàusula de l'acord Autié pretenia guanyar-se el baix clergat andorrà, que en sortia beneficiat, en perjudici del Bisbe. Un atac en tota regla a la plenitudo potestatis gregoriana, se'n

podria dir, afegit al mateix Pariatge que ja establia la paritat, com el seu nom indica, entre el Comte i el Bisbe. L'últim bisbe càtar de Tolosa, Ramon Roger, s'havia refugiat a la Llombardia el 1249. Pèire Autié seria portat, el 1310, a la foguera del tristament conegut fossar de Carcassona, com el seu fill Jacme un any abans, on també ja havien cremat el seu oncle Guillem, tots ells sentenciats pel dominicà Bernat Guy.

Repassem una mica per sobre el final de la història del vescomtat, que tenia els límits a la vall d'Àssua, el Coll de Nargó i Bar, descomptant La Seu, és clar. Els vescomtes de Castellbò –en realitat, vescomtes d'Urgell– s'uniren al comtat de Foix el 1208, formant el comtat Foix-Castellbò, o Castellbò-Foix, segons els titulars, durant quasi tres segles, des de principis del XIII fins als temps de la Guerra Civil Catalana, a la segona meitat del XV, quan n'era titular Gastó II de Castellbò i IV de Foix, casat amb Elionor, reina de Navarra-Bearn-Bigorra. Ja sabem que amb la mort del príncep de Viana, el seu fill, legítim hereu consort de Navarra, començà la Guerra Civil. La Generalitat confiscà tots els béns de Gastó, que havia alliberat l'infant Ferran i sa mare Joana del setge de la Força de Girona. Uns anys després, quan Ferran II s'apodera de Navarra, troba el vescomte a l'altre bàndol i el Catòlic confisca el vescomtat i el regala a Germana de Foix, la seva jove i darrera muller, néta de Gastó, l'última vescomtessa de Castellbò. Germana el ven a un particular, Oliver de Boteller. N'ha quedat Andorra com a prova i evidència perenne que també hi ha contradiccions irresolubles a la història política oficial i imposada, si es juguen bé les cartes. Andorra sabé mantenir-se al marge de les diverses confiscacions del vescomtat de Castellbò i, sobretot, de les crucials maniobres dels dos més poderosos regnes d'aleshores. No he sabut trobar si l'Intel·ligent Gastó II de Castellbò hi tingué res a veure.

De manera que, finalment i de fet, el comtat Foix-Castellbó, amb Andorra, va ser durant més de dos segles l'últim representant de la gran nació comtal llenguadociana-catalana de finals del segle XII (la dels Ramon Berenguers, que anava des del Maestrat fins al Carladès i des del Bearn fins a la Provença, fent un sol país), on les famílies de les dues vessants pirinenques estaven entrelligades des dels temps carolingis i, per tant, també, els seus territoris, les seves idees, el seu comerç, les cançons trobadoresques i, sobretot, la seva religió. Per això se'n va poder dir «creuada» a la guerra d'invasió substitutòria. I, a dalt de tot, els comtes del casal de Barcelona es casaven amb formoses i cultes princeses del país ancestral, i amb els seus dominis, és clar. ¿Roman, potser, aquesta història en l'inconscient dels catalans i és la que els fa pujar a Andorra, a la que poden, amb l'excusa de qualsevol mercaderia?

Joan Cassola Coenders